

**Linda Bilmes–Joseph E. Stiglitz: Az iraki háború gazdasági költségei
(The Economic Cost of the Iraq War:
An Appraisal Three Years After the Beginning of the Conflict,
January 2006, Kennedy School of Government Working Paper No. 06-00)**

Joseph E. Stiglitz és szerzőtársa e cikkben az iraki háború közvetlen és közvetett költségeit kívánja számba venni, és bizonyítani, hogy ezek nagyságrendileg eltérnek a hivatalos számoktól. Stiglitz – aki korábban Clinton elnök gazdasági tanácsadója, illetve a Világbank vezető közgazdásza volt, 2001-ben pedig közgazdasági Nobel-díjjal is kitüntették – úgy látja, hogy a Bush kormányzat a háború valódi várható költségeit súlyosan alulbecsülte.

Stiglitz alapvetően a keynesi hagyományok követője, és hangos kritikusa a piac mindenhatóságát hangsúlyozó neoliberális szemléletnek. Legutóbbi könyvében, „A viharos kilencvenes évek”-ben (The Roaring Nineties) a kilencvenes évek amerikai gazdaságpolitikáját bírálja, annak ellenére, hogy maga is tevékenyen részt vett annak alakításában. A túlzott dereguláció és liberalizáció, illetve a globalizáció révén feltáru-
ló új lehetőségek *eltorzították a gazdasági szereplők ösztönzőit*, ami a spekulatív pénzügyek felfutásához, csillagászati vezérigazgatói fizetésekhez, korábban soha nem látott vállalati botrányok (Enron, WorldCom) kipattanásához, illetve a második világháború utáni egyik legsúlyosabb recesszióhoz vezettek. A kilencvenes évek során a demokrata kormányzat a különböző érdekcsoportok (különösen a pénzügyi, illetve az energetikai szféra) nyomására folytatta a Reagan által megkezdett deregulációs politikát, túlzott teret engedve a piaci erőknek, és olyan területekről is visszazorítva az államot, ahol pedig fontos szerepe lett volna. E túlzott dereguláció nemcsak az Egyesült Államoknak okozott jelentős károkat, hanem a fejlődő országoknak is. Stiglitz szerint csak az olyan gazdaságpolitika képes hosszú távon is fenntartható eredményeket produkálni, amelyben kiegészíti

egymást az állam, a piac és a civil szféra. Mindegyiknek megvan a maga komparatív előnye: a piac biztosítja az erőforrások hatékony allokációját, ám bizonyos területeken nem működik tökéletesen. E kudarokat kell orvosolnia az államnak és a civil szektornak, különösen a jövedelemelosztás, az oktatás, az egészségügy, a környezetszennyezés, illetve az alapkutatások területén. Emellett Amerikának nemzetközi téren is jóval nagyobb felelősséggel kellene eljárnia, hosszú távon csak így biztosíthatja globális vezető szerepét.

Stiglitz „A viharos kilencvenes évek”-ben röviden megemlíti: *le kell számolnunk azzal a mítosszal*, hogy a háborúk alapvetően jót tesznek a gazdaságnak. Az elképzelés még a második világháború idejéből ered, az azóta eltelt több mint fél évszázadban azonban jelentősen megváltozott a háborúk természete: a hadviselés immár nem követel olyan tömeges erőforrás-mobilizációt, mint a második világháború, vagy akár a vietnami háború idején. A modern háborúk esetén tehát kevésbé beszélhetünk keresletteremtő hatásról, költségeik hosszú távon viszont tetemes károkat okozhatnak a gazdaságnak. Az „Iraki háború gazdasági költségei” tulajdonképpen ezt a gondolatot kívánja bizonyítani az iraki háború kontextusában.

A cikk első része a háborúhoz kötődő költségvetési kiadásokat kísérli meg összegezni. A háború a szerzők „konzervatív” becslése szerint 750 milliárd dollárral terheli meg az amerikai költségvetést közép-távon, „mérsékelt” becslésük pedig 1 269 milliárd dollárt mutat. Az iraki háborús műveletekre, megszállásra és újjáépítésre 2005. december végéig közvetlenül elköltött 251 milliárd dolláron túl, számba veszik a várható további jelenlét költségeinek je-

lenértékét (2010-ig, illetve a mérsékelt becslés esetén 2015-ig), a veteránok várható rokkantsági nyugdíját és egészségügyi ellátását, az agysérülést szenvedett katonák kezelését, a kivonulás költségeit, az Irak miatt megnövelt védelmi kiadásokat, valamint e költségek kamatait (feltételezik ugyanis, hogy a szövetségi költségvetés magas deficitje miatt a háború csak további eladósodással finanszírozható).

A költségvetés kiadásait azonban több tényezővel is ki kell igazítani, hiszen a kormányzat kiadásai nem tartalmazzák a másokra rakódó terheket, illetve nem tükrözik hűen e költségek teljes piaci hatásait. Figyelembe kell tehát venni többek közt a behívott tartalékos katonák kieső civil jövedelmét, az elhunyt, illetve sebesült katonák, civilek kieső hozzájárulását a gazdasághoz (bár természetesen egy emberi élet értékét rendkívül nehéz számokba önteni), illetve a katonai eszközök gyorsabb amortizációját. A konzervatív becslés így 187 milliárd dollárral, a mérsékelt pedig 305 milliárddal emelkedik.

A cikk második része a háború tágabb makroökonómiai költségeit vizsgálja. Az ilyen *közvetett költségek* jelentős hányadánál nem állapítható meg, hogy milyen arányban írhatóak az iraki háború számlájára, de sokszor számszerűsítésük is komoly akadályokba ütközik. A biztonsági kockázatok növekedése, a határokat átívelő kereskedelmi és pénzügyi tranzakciók magasabb költségei, az élénkülő Amerika-ellenes érzelmek miatti exportkeresletcsökkenés mind olyan tényezők, amelyeket a cikk megemlít, de nem tesz kísérletet becslésükre. Részletesebben két közvetett költséget elemeznek a szerzők: a *magasabb olajárak*, illetve a megnövekedett *költségvetési kiadások* hatásait.

Az olajárak vizsgálata kapcsán elsőként az a kérdés vetődik fel, hogy az elmúlt évek nagyarányú, közel 100 százalékos árnyövekedéséből mennyi hozható összefüggésbe az iraki háborúval, és milyen arányú más

tényezők hatása. Stiglitz és Bilmes a kérdést a tőzsdei határidős piacok felől közelítik meg, ahol a szereplők a jövőbeni árak meghatározása során figyelembe vesznek minden hozzáférhető piaci információt, ám a váratlan eseményeket értelemszerűen nem tudják bekalkulálni. Így ha az olaj ára a határidős piacokon 25–30 dollár között mozgott a háború lehetőségének bejelentése előtt, akkor az emelkedést csak valamilyen váratlan esemény okozhatta, vagyis maga a háború (vagy a Katrina hurrikán). Az érvelés nem teljesen meggyőző – ezt talán érzik a szerzők is – ezért tulajdonítanak konzervatív becslésükben csak 5, mérsékelt becslésükben pedig 10 dolláros árnyövekedést a háborúnak.

Az olajár-növekedés a neoklasszikus modellben megnöveli az árszínvonalat, de a kibocsátás volumene nem csökken. A realitásokhoz vélhetően közelebb álló, keresletkorlátos gazdaságot feltételezve azonban sokkal súlyosabbak a hatások, ugyanis az olajár-növekedés csökkenti az aggregált keresletet, aminek révén csökken a kínálat is, és alacsonyabb szinten áll be az egyensúly (sőt, nyitott gazdaság esetén egy globális olajár-növekedés az exportkeresletet is csökkenti). Sok múlik tehát azon, hogy a gazdaságpolitika miképpen reagál a kereslet élénkítése érdekében. Értelemszerűen súlyosbítja a helyzetet, ha a monetáris politika irányítói inflációs veszélyre hivatkozva kamatlábat emelnek. Ha a kormánynak van lehetősége a költségvetési deficit növelésére, akkor semlegesítheti a magasabb olajárak keresletcsökkentő hatását. Európa helyzete tehát különösen hátrányos, mivel az Európai Központi Bank csak az árstabilitást tartja szem előtt, a kormányok túlköltekezését pedig gátolják a stabilitási és növekedési paktum előírásai. Az Egyesült Államok helyzete is hasonló a nagy költségvetési deficit és az inflációs félelmek miatt.

A magasabb olajárak tovagyűrűznek a gazdaságban, további költségeket generál-

va. Ezt az „olajmultiplikátort” a szerzők Amerika esetén 1,5-re teszik, ám a globális egyensúlyi hatásokat (például exportkereslet-csökkenést) is figyelembe véve akár 2–3 is lehet, a korábbi olajsokkok adataiból kiindulva. A hetvenes évek óta azonban csökkent a világ fajlagos olajfüggősége, illetve az infláció is sokat szelődött, így végül a globális hatásokat csak a mérsékelt becslésben veszik figyelembe a szerzők.

A költségvetési hatások vizsgálatánál arra kell választ adni, hogy ha nem lenne háború, akkor is elköltené-e a kormány a rá szánt forrásokat, és ha igen – mire. Ha például az iraki beavatkozás kapcsán kifizetett összegeket befektették volna (mondjuk egyetemi alap kutatásokba), akkor a beruházási multiplikátoron keresztül növelték volna az amerikai GDP-t; a háborúnak azonban nincsenek, vagy legalábbis jóval korlátozottabbak az ilyen hatásai. Szám-szerűsíteni természetesen ezt is igen ne-

hez, így szintén csak a mérsékelt becslés esetén kap szerepet.

Az iraki háború összes, közvetlen és közvetett gazdasági költségeit a szerzők konzervatív becslése végül 1 026 milliárd dollárra, mérsékelt becslésük pedig 2 239 milliárd dollárra teszi. Stiglitz felveti azt a kérdést, hogy vajon az amerikai kongresszus, illetve a lakosság akkor is támogatta volna a háború megindítását, ha előre ismeri ezeket a költségeket? Nem lett volna célszerűbb, ha a kormány inkább a globális jólétet, illetve az Egyesült Államok külföldi megítélését javító intézkedéseket (például a fejlesztési segélyek növelését) finanszírozza ebből a hatalmas összegből? E kérdésekre nem ad választ a cikk, mindenesetre hangsúlyozza, hogy egy reális költség-haszon elemzés elkészítése mindenképp indokolt lett volna egy emberéletek tízezreibe kerülő háború megindítása előtt.

SZENT-IVÁNYI BALÁZS